

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

УХВАЛЕНО:

Вченою радою університету
від «_____» _____ 2016 р.
Протокол № _____

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Голова вченої ради, ректор
_____ О.М. Коробочка
«_____» _____ 2016 р.

БЕЗВІДХОДНІ ХІМІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
освітньо-наукової програми
третього рівня вищої освіти
(підготовка докторів філософії)
зі спеціальності 161 Хімічні технології та інженерія

Кам'янське
2016

Робоча програма дисципліни "Безвідходні хімічні технології" складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія»

Розробник програми: доцент, к.т.н. _____ Іванченко А.В.

Робоча програма дисципліни затверджена на засіданні кафедри хімічної технології неорганічних речовин

Протокол від «22» березня 2016 року № 10

Завідувач кафедри _____ М.Д. Волошин

Ухвалено науково-методичною комісією хіміко-технологічного факультету

Протокол від "12" травня 2016 року № 4

Голова НМК хіміко-технологічного факультету _____ В.О. Маховський
(підпис) (прізвище та ініціали)

Ухвалено науково-методичною радою Дніпродзержинського державного

технічного університету " _____ " _____ 2016 р., протокол № _____

Голова НМР ДДГУ _____ В.М. Гуляєв
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 15	Галузь знань 16 «Хімічна та біоінженерія»	Нормативна дисципліна	
		Рік підготовки:	
	3-й, 4-й	-	
	Семестр		
Модулів – 2		5-й, 6-й	-
Змістових модулів – 4		Лекції	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		60 год.	-
		Практичні	
Загальна кількість годин - 450		30 год.	-
		Лабораторні	
		60 год.	-
		Самостійна робота	
		300 год.	-
		Індивідуальні завдання:	
	-	-	
Вид контролю:			
	залік, екзамен	-	
Тижневих годин для денної форми навчання 1 семестр: аудиторних – самостійної роботи студента –	Третій рівень вищої освіти - доктор філософії		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1:2

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування у майбутніх фахівців умінь та компетенцій для забезпечення ефективної організації нових сучасних безвідходних технологій, перспективних досліджень хімічних процесів, а також закладанні підґрунтя для підготовки майбутніх спеціалістів до відповідальної позиції для участі у розвитку, плануванні, продажу технологій та управлінні у широкому колі галузей хімічної промисловості, прийняття на цій основі оптимальних рішень з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду.

Завдання – вивчення дисципліни передбачає набуття теоретичних та практичних знань у галузі безвідходного, енерго- та ресурсозбегічаючого хімічного виробництва з урахуванням нових екологічно безпечних сучасних світових та вітчизнах технологій.

Згідно з вимогами освітньої програми студенти мають **здобути компетентності:**

- здатність використовувати професійно-профільовані знання й практичні навички для розробки нових безвідходних технологій, розробці заходів щодо очистки та утилізації відходів та викидів хімічних процесів та виробництв.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться: 450 годин, 15 кредитів ЄКТС, зокрема: *лекції – 60 год, практичні заняття – 30 год., лабораторні заняття – 60 год., самостійна робота – 300 год.*

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовий модуль 1

Тема 1. БЕЗВІДХОДНЕ ВИРОБНИЦТВО. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ І ПОЛОЖЕННЯ

Практичне заняття № 1

Поняття безвідходного виробництва. Основні напрямки розробки мало- і безвідходних виробництв. Енерготехнологічні системи і схеми, загальні принципи

Тема 2С. МАЛОВІДХОДНІ ТЕХНОЛОГІЇ. ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО. ВТОРИННА МАТЕРІАЛЬНА СИРОВИНА. РЕЦИКЛ ТА РЕГЕНЕРАЦІЯ ВІДХОДІВ.

Лабораторна робота №2

Практичне заняття № 2

Змістовий модуль 2

Тема 3. ПРИКЛАДИ БЕЗВІДХОДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ресурсозберігаюча технологія виробництва аміаку. Енергозберігаюча технологія виробництва сульфатної кислоти. Ресурсозберігаючі технології одержання кальцієвої селітри

Тема 4. БІОГАЗ. ОСНОВИ ОТРИМАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВА

Біогаз. Перспективи виробництва в Україні та світі. Напрямки розвитку виробництва біогазу в Україні. Проблеми впровадження біогазових технологій в Україні. Сутність процесу утворення біогазу. Анаеробне зброджування. Фактори, які впливають на процес анаеробного зброджування. Види сировини для одержання біогазу. Промислова сировина.

Практичне заняття № 3

Модуль 2

Змістовий модуль 3

Тема 5. ЕНЕРГО- І РЕСУРСОЗБЕГІЧАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ОДЕРЖАННЯ ОРГАНО-МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ ТА БІОГАЗУ

Нові технології одержання органо-мінеральних добрив із осадів стічних вод та органічної сировини. Технології одержання органо-мінеральних добрив з відходів

Практичне заняття № 4

Тема 6 С. ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ МАЛОВІДХОДНИХ ТА БЕЗВІДХОДНИХ ВИРОБНИЦТВ

Лабораторна робота №3

Змістовий модуль 4

Тема 7. ВТОРИННІ ЕНЕРГЕТИЧНІ РЕСУРСИ.

Поняття вторинних енергетичних ресурсів. Класифікація ВЕР за видами енергії. Основні напрямки використання ВЕР. Утилізаційні установки.

Практичне заняття № 5

Лабораторна робота №4

Тема 8. ЕНЕРГО- І РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСАХ ОЧИЩЕННЯ СТІЧНИХ ВОД

Нова технологія очистки стічних вод коксохімічних виробництв. Нові енергозберігаючі апарати в процесах очистки стічних вод

Практичне заняття № 6

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. БЕЗВІДХОДНЕ ВИРОБНИЦТВО. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ І ПОЛОЖЕННЯ	41	10	5	15		11						
Тема 2С. МАЛОВІДХОДНІ ТЕХНОЛОГІЇ. ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО. ВТОРИННА МАТЕРІАЛЬНА СИРОВИНА. РЕЦИКЛ ТА РЕГЕНЕРАЦІЯ ВІДХОДІВ	119					119						
Тема 3. ПРИКЛАДИ ЕНЕРГО- і РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ НЕОРГАНІЧНИХ ВИРОБНИЦТВ	22,5	10	5			7,5						
Тема 4. БІОГАЗ.ОСНОВИ ОТРИМАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВА	41	10	5	15		11						
Тема 5. ЕНЕРГО- І РЕСУРСОЗБЕГІЧАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ОДЕРЖАННЯ ОРГАНО-МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ ТА БІОГАЗУ	15	10				5						
Тема 6 С. ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ МАЛОВІДХОДНИХ ТА БЕЗВІДХОДНИХ ВИРОБНИЦТВ	148		5	15		128						
Тема 7. ВТОРИННІ ЕНЕРГЕТИЧНІ РЕСУРСИ	41	10	5	15		11						
Тема 8. ЕНЕРГО- І РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСАХ ОЧИЩЕННЯ СТИЧНИХ ВОД	22,5	10	5			7,5						
Усього	450	60	30	60		300						

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття навчальним планом не передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Розрахунок матеріального балансу очисних споруд з урахуванням установки анаеробного зброджування (метантенку) (частина 1)	5	
2	Розрахунок матеріального балансу очисних споруд з урахуванням установки анаеробного зброджування (метантенку) (частина 2)	5	
3	Теплоємність газів	5	
4	I закон термодинаміки. Процес підведення або відбирання теплоти	5	
5	II закон термодинаміки	5	
6	Цикл Карно	5	
	Разом	30	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Дослідження динаміки виділення біогазу з відходів на установці анаеробного зброджування (частина 1)	15	-
2	Дослідження динаміки виділення біогазу з відходів на установці анаеробного зброджування (частина 2)	15	-
3	Фотоколориметричне визначення фенолів у стічних водах	15	
4	Одержання сульфату амонію сатураторним способом	15	
	Разом	60	-

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Проробка лекційного матеріалу (0,25 год. на 1 год. лекцій)	15	-
2	Підготовка до практичних занять (0,5 год. на 1 год. практичних занять)	15	-
3	Підготовка до лабораторних занять (0,4 год. на 1 год. лабораторних занять)	24	-
4	Проробка окремих розділів програми, які не викладалися на лекціях (4 год./ 1 год. в лекційному викладі) Тема 2С. МАЛОВІДХОДНІ ТЕХНОЛОГІЇ. ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО. ВТОРИННА МАТЕРІАЛЬНА СИРОВИНА. РЕЦИКЛ ТА РЕГЕНЕРАЦІЯ ВІДХОДІВ Тема 6 С. ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ МАЛОВІДХОДНИХ ТА БЕЗВІДХОДНИХ ВИРОБНИЦТВ	128	-
		128	
Разом		300	-

9. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання навчальним планом не передбачені.

10. Методи навчання

Лекції, самостійна робота студента з навчальною та довідковою літературою, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації.

11. Методи контролю

Поточне усне опитування, оцінка виконання та захист практичних робіт за індивідуальними варіантами, оцінка виконання та захист лабораторних робіт, залік, екзамен.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Розподіл балів, які отримують студенти денної форми навчання

Лекційні заняття							Сума
T1	T2C	T3	T4	T5	T6C	T7	
6	6	6	12	12	6	6	100
Практичні заняття							
Пр1	Пр2	Пр3	Пр4	Пр5	Пр6		
4	4	2	2	2	2		
Лабораторні заняття							
Лб1	Лб2	Лб3	Лб4				
6	6	6	6				

Примітка. Виконання практичних та лабораторних занять обов'язкове.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Конспект лекцій з дисципліни «Безвідходні хімічні технології» для підготовки докторів філософії зі спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», Укл.: Іванченко А.В. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2016. – 41 с.
2. Методичні вказівки виконання практичних робіт з дисципліни «Безвідходні хімічні технології» для підготовки докторів філософії зі спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», Уклад. А.В. Іванченко. – Кам'яське: ДДТУ, 2016. – 25 с.
3. Методичні вказівки виконання лабораторних робіт з дисципліни «Безвідходні

хімічні технології» для підготовки докторів філософії зі спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», Уклад. А.В. Іванченко. – Кам'яське: ДДТУ, 2016. – 15 с.

4. Методичні вказівки виконання самостійної роботи з дисципліни «Безвідходні хімічні технології» для підготовки докторів філософії зі спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», Уклад. А.В. Іванченко. – Кам'яське: ДДТУ, 2016. – 12 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. Технологія неорганічних речовин. Частина 3. Мінеральні добрива: навчальний посібник / М. Д. Волошин, Я. М. Черненко, А. В. Іванченко, М. А. Олійник. — Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2016. — 354 с.
2. Загальна хімічна технологія. Промислові хіміко-технологічні процеси/ Іванов С.В., Борсук П.С., Манчук Н.М. - Київ: НАУ-друк, 2010. — 280 с.
3. Ivanchenko A.V. Investigation of technologies for producing organic-mineral fertilizers and biogas from waste products/ A.V. Ivanchenko// Pratsi Odes'kyi Politechnichnyi Universytet.-2015.- № 3(47). – P.126-132.
4. Белянська О.Р. Технологія одержання комплексного добрива на основі диспергованого активного мулу /О.Р. Белянська, А.В. Іванченко, М.Д. Волошин//Східноєвропейський журнал передових технологій. - 2015.-№ 3/6 (75) 2015.-С.43-47.
5. Іванченко А.В. Інтенсифікація технології одержання біогазу та комплексних добрив з осадів міських стічних вод// А.В. Іванченко, О.Р. Белянська// Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. – 2015. – № 30 (1139).- С. 39-45.
6. Клименко І.В. Нове конструкційне рішення проблеми удосконалення апаратів біологічного очищення стічних вод / І.В. Клименко, А.В. Іванченко, М.Д. Волошин //Вода і водоочисні технології. Науково-технічні вісті. – 2016. - № 1(18). – С. 66–72.
7. Developing of effective technology of the phenolic wastewater/ I.V. Klymenko, D.A. Yelatontsev, A.V. Ivanchenko, O.A. Dypenko, N.D. Voloshin// Eastern European Journal of Enterprise Technologies.-2016.Vol. 3, No 10 (81).- P. 29-34.
8. Пат. 88869 С02F3/02 Спосіб енергозберігаючої біологічної очистки міських та промислових стічних вод / Іванченко А.В., Волошин М.Д.; власник Дніпродзержинський державний технічний університет. – u 2013 09202; Заявл. 22.07.2013; Опубл. 10.04.2014, Бюл. № 7.

9. Техноекологічні основи безвідходних виробництв: конспект лекцій / О. А. Караїм. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 88 с.

Допоміжна

1. Сорокіна К.Б. Технологія перероблення та утилізації осадів : навч. посібн. / К.Б. Сорокіна, С.Б. Козловська. – Харків : Вид-во ХНАМГ, 2012. – 226 с.
2. Шевчук В.Я. Біотехнологія одержання органо-мінеральних добрив із вторинної сировини /В.Я. Шевчук, К. О. Чеботько, В.М. Разгуляєв. – К.: Вид-во УАННП «Фенікс», 2001. – 203 с.
3. Використання торфу та торфових родовищ: навчальний посібник/ Т. С. Боднарюк. – Рівне: НУВГП, 2007. – 175 с.
4. Евилевич А.З. Утилизация осадков сточных вод/ А.З. Евилевич, М.А. Евилевич. - Л.: Стройиздат, 1988. - 248 с.